International Online Journal of Educational Sciences, 2014, 6 (2), 510-523

iojes
www.iojes.net

International Online Journal of Educational Sciences

ISSN: 1309-2707

A Developmental Analysis of 5-7 Year-Old Children's Human Figure Drawings

H. Elif Dağlioğlu[1]

[1]*Gazi University Gazi Faculty of Education, Turkey*

ARTICLE INFO

Article History:
Received 29.12.2013
Received in revised form
01.07.2014
Accepted 05.07.2014
Available online
10.08.2014

ABSTRACT

This study aims to analyze the development of 5-7 year-old children's human figure drawings in relation to their age. The study is of a descriptive nature and takes as its study group 240 randomly selected children attending independent kindergartens, the preschool year of elementary schools and grade 1 in schools located in central Ankara. There were 40 girls and 40 boys in each group. An age-related analysis of the drawings created by using Koppitz's Human Figure Development method showed a statistically meaningful development in all body parts drawn by 5-7 year-old children, other than heads and nostrils. In body part drawings, all body parts other than elbows and number of fingers developed meaningfully with age. All leg parts other than knees, profile, good proportion and clothing consisting of four or more pieces also developed meaningfully with age. The difference between children aged 5-6 years was not statistically meaningful, while the differences between those aged 5-7 and 6-7 were. Overall, 5-year-olds displayed 51,3% of the expected criteria in Koppitz's Human Figure Development, while 6-year-olds displayed 60% and 7-year-olds displayed 65%.

© 2014 IOJES. All rights reserved

Keywords:
Early Childhood, Human Figure Drawing, Developmental Criteria, Body Parts

Extended Abstract

Purpose

Recent studies seem to value the importance of children's drawings in describing their psychological state and defining their perceptions and conceptions. These drawings have long been analyzed in relation to numerous variables. The present study focuses on developmental issues in children's drawings. As such studies are extremely rare in Turkey, it aims to identify the age-related changes in the human figure drawings of 5-7 year-old school-children over time.

Method

This descriptive study investigates whether the human figure drawings of children change from age 5 to 7. The children in the study group were selected randomly from the 5-6 year-olds attending independent kindergartens, and the preschools and first grades of elementary schools located in Ankara city center. Each age group included 40 girls and 40 boys, 240 children in total. Students in each age group were selected from 8 different schools. They were observed for a total of 12 hours over four weeks, followed by the implementation of data collection tools. The drawings were evaluated in relation to the 30 developmental criteria proposed by Koppitz in his Human Figure Drawing method.

[1]Corresponding author's address::Gazi University, Gazi Faculty of Education, Department of Elementary Education, Ankara/Turkey
Telephone +90 312 202 81 51
E-mail : edaglioglu1@gmail.com
DOI: http://dx.doi.org/10.15345/iojes.2014.02.020

© 2014 International Online Journal of Educational Sciences (IOJES) is a publication of Educational Researches and Publications Association (ERPA)

To ensure reliability, they were re-evaluated by an expert in child drawings. Inter-rater consistency was measured with Kuder Richardson 20 and the result was .79.

Results

Analyzed in relation to age, head drawings done by children displayed a meaningful development with age in all aspects other than the head and ears ($p<.05$). There was a particular development in children's use of eyes, irises, mouth, lips and hair in their drawings as they became older ($p<.05$). The head was present in 97,5% of children's drawings. In addition to this, 5-year-olds displayed 51,3% of the expected criteria in Koppitz's Human Figure Development, while 6-year-olds displayed 60% and 7-year-olds displayed 65%.

In relation to the body-related criteria in Human Figure Drawings, it was found that age brought a statistically higher display of all traits other than elbows and the correct number of fingers ($p<.05$). Half of the 5-year-olds, 62% of 6-year-olds and 85% of 7-year-olds produced drawings with a body, arms and arms on the sides. This satisfied Koppitz's criteria among 51,3% of 5-year-olds, 77,5% of 6-year-olds and 85% of 7-year-olds.

Regarding leg drawings, knees were the least displayed part, while the display of legs on both sides, feet and feet on both sides increased significantly with age ($p<.05$). Similarly, profiles and four or more items of clothing were least commonly drawn, and advancing age significantly increased the display of one to three items of clothing ($p<.05$). When the leg-related drawings are analyzed, 68% of 5-year-olds, 76,3% of 6-year-olds and 90% of 7-year-olds; when the feet drawings are analyzed, 37,5% of 5-year-olds, 36,3% of 6-year-olds and 70% of 7-year-olds have been able to draw these. This suggests that 68,8% of 5-year-olds, 76,3% of 6- year-olds and 71,3% of 7-year-olds could satisfy Koppitz's expected criteria.

When the Human Figure Drawings of age groups were investigated, statistically significant differences were found between the drawing scores of 5-7 and 6-7 year-olds ($p<.05$).

Discussion and Conclusion

The Human Figure Drawing scores obtained in the study increased significantly from age 5 to 7. Even though this finding is similar to those of previous studies in the field, the ratio is rather small. This may be attributed to the fact that the participants were in early childhood when development is at its fastest and that motor and drawing development may be affected positively by institutional education. The study used nonparametric measurements owing to the small sample size and lack of normal data distribution. This should be taken into account when the study results are generalized.

The results suggest that teachers and families should expose preschool children to more activities that develop fine motor and drawing skills, set a good example and draw together with children to encourage them. Future studies should use larger samples of Turkish children and investigate Koppitz's developmental criteria in relation to gender, age group, time spent at preschool, types of preschool and elementary school, and special needs.

5-7 Yaş Grubu Çocukların İnsan Figürü Çizimlerinin Gelişimsel Açıdan Değerlendirilmesi

H. Elif Dağlıoğlu[1]

[1]*Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Türkiye*

MAKALEBİLGİ

Makale Tarihçesi:
Alındı29.12.2014
Düzeltilmiş hali alındı01.07.2014
Kabul edildi05.07.2014
Çevrimiçi yayınlandı 10.08.2014

ÖZ

Bu araştırmada 5-7 yaş grubu çocukların insan figürü çizimlerinin yaşa göre gelişimsel açıdan incelenmesi amaçlanmıştır. Betimsel model niteliğindeki bu çalışmada çalışma grubu Ankara il merkezindeki bağımsız anaokullarının 5-6 yaş gruplarından, ilköğretim okullarının anasınıflarından ve ilköğretim okullarının birinci sınıflarından seçkisiz yöntemi ile seçilerek belirlenmiştir. Her bir yaş grubunda 40 kız 40 erkek öğrenci olmak üzere toplam 240 çocuk çalışma grubunu oluşturmuştur. Koppitz'in İnsan Figürü Çizim yöntemi kullanılarak çizilen resimler yaşa göre incelendiğinde, 5-7 yaş grubu çocukların çizimlerinde baş ve burun delikleri dışında bütün vücut kısımlarının gösterimi konusunda istatistiksel olarak yaş ilerledikçe anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Gövde ile ilgili çizimlerde dirsek ve doğru sayıda parmak dışında bütün vücut kısımları konusunda yaş ilerledikçe anlamlı farklılıklar olduğu ve bacaklarla ilgili vücut parçaları dikkate alındığında diz, profil, iyi oran, dört ve daha çok parçadan oluşan giyim özelliği dışında kalan kısımlar konusunda yaş büyüdükçe anlamlı farklılıklar olduğu ve genel olarak incelendiğinde bu farklılığın 5-6 yaş arasında anlamlı olmadığı ancak 5-7 ve 6-7 yaş arasında istatistiksel olarak manidar olduğu bulunmuştur. Genel olarak değerlendirildiğinde Koppitz'in İnsan Figürü Çizimlerindeki beklenen kriterlere 5 yaşta % 51,3; 6 yaşta %60 ve 7 yaşta %65 oranında yer verildiği belirlenmiştir

© 2014 IOJES. Tüm hakları saklıdır

Anahtar Kelimeler:
Erken Çocukluk Dönemi, İnsan Figürü Çizimi, Gelişimsel Kriterler, Vücut Parçaları

Giriş

Son yıllarda çocuklar üzerinde gerçekleştirilen ve çocukluk dönemini içeren araştırmaların önemi giderek artmaktadır. Çocuklar üzerinde yapılan çalışmaların içeriği, onların kendileri ile ilgili bilgi, algı ve ilgilerini keşfetmek üzerine odaklanmıştır (Christensen ve James, 2000). Graue ve Walsh (1998), bu tip araştırmaların yaratıcı bir süreç olmakla birlikte çocuklardan veri toplamanın zor olduğuna dikkat çekmiştir. Çocuklar üzerine yapılan araştırmaların pek çoğu semboller oluşturma, duyguları ve algılarını ifade etme ve psikolojik durumu ortaya koyma açısından en güçlü araçlardan biri olan çizimlerle ilgilidir (Gombrich,1972; Freeman, 1980; Cox, 1992; Pillar, 1998; Punch, 2002; Clark, 2005a; 2005b; Dockett ve Perry, 2005; Veale, 2005; Einarsdottir, Dockett ve Perry, 2009).

1980'li yıllara kadar çocuk çizimleri ile ilgili araştırmaların içerikleri incelendiğinde resimlerin grafiksel, algısal ve psikolojik boyutunu içerdiği, çocukların mental olgunluğu ile çizimleri arasındaki ilişki üzerine odaklandığı görülmektedir (Goodenough, 1926; Kellogg, 1969; Goodnow, 1977). 1990'lı yıllardan sonra yapılan araştırmaların bir kısmının bu bakış açısını desteklediği (Cox, 1998), diğer bir kısmının da bunlara ilaveten gelişimsel ilerleyişe (Cox, 1998) ve çocuklar tarafından çizimlerine yüklenen anlamlara dikkat çektiği gözlenmektedir (Gross ve Hayne, 1999). Belirtilen bu noktalar çocuk çizimlerinin duygusal uyumlarına ilişkin olarak değerlendirildiğinde de geçerlidir (Catte ve Cox, 1999; Jolley ve Vulic-Prtoric, 2001). Son zamanlardaki çalışmalarda ise çocukların çizimlerinden psikolojik açıdan durumlarını tasvir etmek, algı ve kavrayışlarını tanımlamak ön plana çıkmaktadır (Kress, 1997; Steele, 1999; Ring, 2006; Stanczak, 2007).

[1] Sorumlu Yazarın Adresi : Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü Ankara/Türkiye
Telefon : +90 312 202 81 51
E-mail : edaglioglu1@gmail.com
DOI: http://dx.doi.org/10.15345/ iojes.2014.02.020

© 2014 International Online Journal of Educational Sciences (IOJES) is a publication of Educational Researches and Publications Association (ERPA)

Resimlerin, çocukların içinde yaşadıkları dünyanın anlaşılması açısından önemi ve bir araç olarak kullanılması 18. yüzyılın başlarına kadar dayanmaktadır. Bu dönemde çocuğa verilen önemin artmasıyla çocukluk dönemi ve eğitimi hakkındaki görüşler değişmeye başlamış ve bu çocukların davranışlarını inceleyen çalışmalar yaygınlaşmıştır. 1926'da Florance Goodenough, çocuğun bir insan resmi çizme kabiliyetini temel alan bir test geliştirmiş ve bu testi zekayı ölçen bir araç olarak dikkate almıştır. 1940'lara gelindiğinde çocuk çizimlerine karşı yeni bir ilgi doğmaya başlamıştır. Projektif metot olarak adlandırılan kişilik çalışmaları İnsan Figürü Çizimi (İFÇ)' ne yeni bir boyut getirmiştir. Buna göre çocukların çizimleri ve çizimlerinde kullanılan boyama özellikleri; onun kişiliği, huy ve davranışları hakkında bize bilgi verebilmektedir. Machover (1949) ve Koppitz (1968, 1984) çocukların çizimlerini önce gelişimsel ardından duygusal açıdan ele alıp incelemişlerdir. Özellikle Koppitz (1968), çocuklarda birtakım duygusal bozuklukların teşhis edilmesinde "Bir Adam Çiz" yaklaşımından yararlanmış ve özel işaretlerin yorumlanmasında alternatif fikirler öne sürmüştür.

İFÇ Testi, ilk kez kullanılmaya başladığından beri çok popüler bir değerlendirme aracı olmuştur. Test kullanımı konusunda yapılan pek çok araştırmada her zaman en sık kullanılan testler arasında yer almıştır (Camara, Nathan ve Puente, 2000; Cashel, 2002). Özellikle çocuklarla çalışan uzmanlarla yapılan çalışmalarda kullanım sıklığı yükselmektedir. Amerika'da okul psikologları arasında en sık kullanılan dört testten biri olmuştur (Wilson ve Reschly, 1996). Amerika'da yapılan bir diğer araştırmada, okul öncesi eğitim kurumlarında tarama amaçlı profesyoneller tarafından kullanılan testler arasında en popüleri olduğu belirlenmiştir (Costenbader, Allison ve DeFonzo, 2000). Gelişimsel olarak testin bilişsel olgunluk durumunu belirlediği literatür tarafından desteklenmektedir (Knoff, 2003). Özer (2009)'in yaptığı çalışmada Türkiye'de bu tip testlerin kullanım sıklığına ilişkin bir araştırma olmadığı belirtilmiştir.

Gelişimsel açıdan çocukların resimleri incelendiğinde, iki-dört yaşlarını içeren karalama döneminin sonlarına doğru çocukların çizimlerinde insan figürünün belirmeye başladığı ancak; bu çizimlerin çok basit ve eksik olduğu görülmektedir. Bu yaşlar arasında çocuklar, çizdikleri nesneler arasında ilişki olduğunu fark etmeye başlamaktadırlar. Bununla birlikte çocukların çizimleri yavaş yavaş kontrollü hale gelmekte, temel şekil ve formları ayırt etmektedirler. Karalama döneminde çocukların İFÇ'leri, genellikle büyük bir daireye göz, burun ve ağız gibi parçaların eklendiği kocaman bir kafa formundan oluşmaktadır (Yavuzer, 2000). Şema öncesi dönemde dairesel ve uzunlamasına çizgiler belirginleşmektedir (Malchiodi, 1998; Paktuna Keskin, 2007). Burt (1921)'e göre, çocuklar beş yaşa geldiklerinde insan figürünü doğru çizmeye başlamaktadırlar (Akt. Yavuzer, 2000). Genellikle yüzün önden görünümüyle çizildiği ve ifadesiz olduğu görülmektedir. Baştan çıkan kol ve bacaklar ve eller parmaklı ya da parmaksız olabilir. İlerleyen yaşlarda, boyun, parmaklar, kulaklar ve göz bebekleri gibi özellikler figüre eklendiği belirtilmektedir. Çocuk altı yaşına geldiğinde, çiziminde biçimler ve şekiller bir konu etrafında gelişmeye başlamaktadır (Yavuzer, 2000; Artut, 2004). Çocuklar yedi yaşına geldiğinde çevresindeki gelişmeleri yavaş yavaş kavramaktadırlar. Resimlerinde, çizilen karakterlerin oturduğu bir yer çizgisi ve bir de gök çizgisi oluşmaya başlamaktadır. Bazı olayların resimlerinde, eşyalar ve insanlar havada uçuşur gibidir. İnsan vücudunun oluşturulmasında genellikle geometrik şekilleri tercih ettikleri görülmektedir (Tallandini ve Valentini, 1991; Yavuzer, 2000; Artut, 2004). Beş-Yedi yaşındaki çocuklar, olaylar ve eşyalar arasında ilişki kurma ve plan yapma yetisini kazanmaya başlamaktadır. Çizimlerde perspektifin görülmediği, gördüklerinden daha çok düşündüklerini çizmeye eğilimli oldukları gözlenmektedir. Bu yaşlarda insan, eşya ve hayvan figürlerinin tanımı gerçeğe oldukça yakın olmakta, bunlara hareket verebilmektedirler. İFÇ'lerinde giysi ve cinsiyet özellikleri belirginleşmeye başlamaktadır (Malchiodi, 1998; Artut, 2007).

Golomb (2004), düzenli olarak resim çizme fırsatı verilen çocukların gelişim sürecinin bu evreleri izlediğini bununla birlikte daha önce çizim deneyimi olmayan çocuklara bir kalem ve kağıt verildiğinde de yine spontane olarak insan figürü çizmeye eğilimli olduklarını gözlemlemiştir. Golomb (2004), bilişsel gelişim açısından en çok bilginin çocukların İFÇ'lerinden elde edildiğini ve çocukların tipik olarak karalamadan ilk temsili şekillere ve formlara, daha sonra da karmaşık insan figürü tasarımlarına doğru ilerlediklerini saptamıştır.

Çocukların çizgisel gelişimlerinden bahsederken, motor gelişimlerini de dikkate almak gerekir. Çocuklar küçük kas motor becerileri ve el-göz koordinasyonu konusunda beceri kazanmaları gerekmektedir. Çocuklar bir-birbuçuk yaş civarlarında farkında olmadan karalamalar yaparken büyüdükçe farkındalık düzeyleri ve çizim becerileri de giderek artmaya başlamaktadır. Bu yaşlarda çocukların

karalamaları kol, bilek ve elin mekanik yapısıyla büyük ölçüde ilişkili olmakta ve kasıtsız olarak ortaya çıkmaktadır. Başlangıçta farkındalık ve planlı hareket etme becerileri eksik olabilmesine rağmen karalama yaptıkça çocukların hareketleri daha kontrollü hale gelmektedir (Herberholz, 1985).

Çocukların çizimleri, geçmişten günümüze kadar pek çok değişken açısından incelenmiştir. Özellikle toplumsal ve kültürel değerlerin büyük ölçüde çocukların resimlerine yansıdığı gözlenmiştir. Ayrıca çocukların resimle anlatımları, kısmen medyadaki ve yazındaki geleneksel roller ve imgelerden ve çocukların temas içinde oldukları yetişkinlerin cinsiyete ait inanç ve değerlerinden etkilenerek şekillenmektedir (Brown,1990; Cox, Koysasu ve Hiranuma, 2001; Kındap ve Sayıl, 2005).

Bu araştırmada, daha çok çocukların çizdikleri resimlerde gelişimsel özelliklere ilişkin hususlar ele alınmaktadır. Türkiye'de erken çocukluk döneminde olan çocukların İFÇ'lerinin gelişimsel olarak incelendiği araştırmalar yok denecek kadar azdır (Özer, 2009). Bu sebeple araştırmada okula devam eden beş-yedi yaş arasındaki çocukların yaşları ilerledikçe ve çevreleriyle etkileşime girdikçe İFÇ'lerine yansıyan farklılıklar incelenmektedir.

Yöntem

Bu çalışmanın amacı, okul öncesi dönem çocuklarının İFÇ'lerinin yaşa göre gelişimsel açıdan incelenmesidir. Betimsel model niteliğindeki bu çalışmada, beş-yedi yaş çocukların yapmış oldukları İFÇ'lerindeki gelişimin yaşa göre değişiklik gösterip göstermediği araştırılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmada Ankara il merkezindeki bağımsız anaokullarının beş-altı yaş gruplarından, ilköğretim okullarının anasınıflarından ve ilköğretim okullarının birinci sınıflarından örnekleme seçilme olasılığının eşit ve bağımsız olmasını gerektiren seçkisiz yöntem ile seçilerek belirlenmiştir (Büyüköztürk vd., 2012). Her bir yaş grubunda 40 kız 40 erkek öğrenci olmak üzere toplam 240 çocuk çalışma grubunu oluşturmuştur. Her yaş grubundan öğrenci sekiz farklı okulda bulunan sınıflardan rastgele olarak seçilmiştir. Öğrencilere dört hafta boyunca toplam 12 saat gözlem yapıldıktan sonra veri toplama araçları uygulanmıştır. Örneklemi oluşturan çocukların yaşadıkları ailenin bazı sosyodemografik özelliklere göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1.Örneklemi oluşturan grubun ailelerinin bazı sosyodemografik özelliklere göre dağılımı

Yaş	5 yaş		6 yaş		7 yaş		Toplam	
Özellik	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Doğuş sırası								
İlk	40	50.0	45	56.3	38	47.5	123	51.2
İkinci	31	38.7	27	33.7	28	35.0	86	35.8
Üçüncü	5	6.3	6	7.5	9	11.2	20	8.4
Dördüncü ve üstü	4	5.0	2	2.5	5	6.3	11	4.6
Çocuk sayısı								
Tek ç.	34	42.6	28	35.0	15	18.7	77	32.1
İki ç.	44	55.0	46	57.5	42	52.5	132	55.0
Üç ç.	1	1.2	5	6.3	16	20.0	22	9.2
Dört ç. ve üstü	1	1.2	1	1.2	7	8.8	9	3.7
Anne Öğrenim Durumu								
İlkokul	5	6.2	5	6.2	22	27.5	32	13.3
Ortaokul	8	10.0	3	3.8	16	20.0	27	11.3
Lise	22	27.5	24	33.0	20	25.0	66	27.5
Üniversite	45	56.3	48	60.0	22	27.5	115	47.9
Baba Öğrenim Durumu								
İlkokul	2	2.5	2	2.5	6	7.5	10	4.1
Ortaokul	5	6.2	4	5.0	14	17.5	23	9.6
Lise	24	30.0	19	23.8	27	33.7	70	29.2
Üniversite	49	61.3	55	68.7	33	41.3	137	57.1

Tablo1'de görüldüğü üzere örneklemi oluşturan çocukların % 51,2'si ilk çocuk, %35,8'i ikinci ve %13'ü üçüncü ve daha sonra doğan çocuklardan oluşmaktadır. Yaşlara göre incelendiğinde toplamdaki oran ve sıraya benzer doğuş sırasına sahip oldukları görülmektedir. Örneklemi oluşturan ailelerdeki çocuk sayısına bakıldığında genel olarak %55'inin iki, % 32.1'inin bir ve %12,9'unun ise üç ve daha çok çocukları olduğu ve yaşlara göre incelendiğinde de bu oranlara ve sıralamaya benzer özellikte çocuk sayısına sahip oldukları belirlenmiştir. Anne ve baba öğrenim durumları incelendiğinde annelerin genel olarak %47,9'unun üniversite, %29,2'sinin lise ve geriye kalan %24,6'sının ilköğretim mezunu oldukları yaşlara göre incelendiğinde yine her bir yaşta en yüksek oranda üniversite ve ardından lise düzeyinde öğrenime sahip oldukları görülmektedir. Babaların da annelere benzer olarak %57,1'i üniversite, %29,2'si lise ve geriye kalan %13,7'si ilköğretim düzeyinde öğrenime sahipken yaşlara göre incelendiğinde her yaş grubunda en yüksek üniversite ve ardından lise düzeyinde öğrenime sahip oldukları bulunmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, Koppitz'in "İnsan Figürü Çizim Yöntemi" kullanılarak çocukların çizimleri incelenmiştir. İFÇ yöntemi Koppitz tarafından gelişimsel ve duygusal özellikleri dikkate alınarak 5-12 yaş grubu çocukları için hazırlanmıştır. Bu çalışmada çocukların çizimleri gelişimsel kriterler dikkate alınarak incelenmiştir.

Gelişimsel kriterler 5-12 yaş grubunda her yaş düzeyi için 30 başlık altında toplanmıştır. Bunlar;

1. Kafa
2. Gözler
3. Göz bebekleri
4. Kaşlar ve kirpikler
5. Burun
6. Burun delikleri
7. Ağız
8. Çift dudak
9. Kulaklar
10. Saç
11. Boyun
12. Vücut
13. Kollar
14. İki taraflı kollar
15. Aşağı doğru inen kollar
16. Omuzdan çıkan kollar
17. Dirsekler
18. Eller
19. Parmaklar
20. Doğru sayıda parmaklar
21. Bacaklar
22. İki taraflı bacaklar
23. Dizler
24. Ayaklar
25. İki taraflı ayak
26. Profil
27. İyi oran
28. Giyim/bir özellik veya hiçbiri
29. Giyim/iki-üç özellik
30. Giyim/dört-beş özellik

Bu kriterler yukarıda belirtilen çizim özelliklerinin var olup olmamasına ilişkin "var" ve "yok" olmak üzere iki şekilde kodlanmaktadır. Koppitz tarafından beklenen, gözlenen, olağan ve olağan dışı olmak üzere dört kategoride gruplandırılmıştır. Bu kategoriler yaşa ve cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

1. Beklenen: Bu kategoride belirli bir yaş seviyesinde İFÇ'nin %86–100'ünde var olan bütün özellikleri içerir. Bu özellikler hemen hemen bütün normal çocukların İFÇ'lerinde mevcuttur. Bunlar, belirli bir yaştaki çocukların figür çizimlerinde gözlenen çizilmesi gereken minimum özelliklerdir. Beklenen kriterlerin varlığından çok yokluğu daha önemlidir.

2. Gözlenen: Bu kategoride belirli yaş seviyesinde İFÇ' de gelişimsel kriterlerin %51–85'inin var olmasıdır.

3. Olağan: Belirli bir yaş seviyesinde İFÇ' de gelişimsel kriterlerin %16–50'sinin mevcut olmasıdır.

4. Olağan dışı: Bu kategoride belirli yaş seviyesinde İFÇ' de gelişimsel kriterlerin %15'inden azının bulunmasıdır. Bununla olağan dışı gelişimsel kriterlerin sadece ortalamanın üstündeki zihinsel olgunluğa sahip olan çocukların İFÇ'lerinde rastlandığı farz edilmektedir.

İFÇ'den alınan puanların hesaplanmasında beklenen ve olağan dışı kriterlerden alınan puanlar ön plandadır. Beklenen kriterler hangileri ise bu kriterlerden hepsinin var olup olmadığına bakılmaktadır (Koppitz, 1968).

İFÇ yönteminin gelişimsel özelliklerinin güvenirliğini Koppitz uzman bir psikologla yaptığı işbirliği sonucunda belirlemiştir. Rastgele seçilen normal gelişim gösteren sekiz yaş grubu 10 çocuğun ve 15 tane aynı yaş grubu psikolojik veya öğrenme bozukluğu şüphesi ile okul psikoloğuna baş vurmuş çocuğun İFÇ'leri Koppitz ve uzman psikolog tarafından bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Bu iki uzman çocuklardan 10'una ikisi aynı değerlendirmeyi yaparken 15'inin puanlamasında bir veya iki puan fark olduğu belirlenmiştir ve bu sonuç gelişimsel kriterlerin güvenilir olduğunu göstermiştir. Koppitz İFÇ

yöntemin gelişimsel kriterlerine ilişkin olarak görünüş geçerliliğine ilişkin çalışma yapmıştır. Görünüş geçerliliği, ölçme aracının ismi, açıklamaları ve sorularıyla ölçmeyi amaçladığı özelliği ölçüyor görünmesine ilişkin çalışmalardır (Büyüköztürk vd, 2012). Koppitz görünüş geçerliliğe ilişkin olarak aşağıda belirtilen 30 gelişimsel özelliğin;

- Yaş ve olgunluğu temel alan ve çocuk büyüdükçe o oranda artması
- Çocuklara verilen yönerge veya kullandıkları araçların önemli derecede etkilememesi,
- Okulda öğrendiklerinin fazla etki etmemesi,
- Çocuğun artistik yeteneğinin öneminin olmaması,

kriterlerini karşılayıp karşılamadığına ilişkin bir dizi çalışma yapmış ve sonuçta İFÇ yönetimde kullanılan gelişimsel kriterlerin çocukların çizimlerinde birer işaret olarak değerlendirilebileceğini belirlemiştir (Koppitz, 1968).

Veri Toplama İşlemleri

İlk olarak okul müdürleri ve ilgili öğretmenlere çalışma hakkında bilgi verilip gerekli izinler alınmıştır. Ardından örnekleme dahil olan çocukların sınıflarında yarım gün gözlem yapıldıktan ve çocukların araştırmacıyla etkileşmelerinden sonra çalışma için gerekli hazırlıklara başlanmıştır. İFÇ'leri araştırmacı tarafından çocukların sınıflarının dışında rahat bir masaya oturmaları sağlanarak onlara 15x21 cm ebadında bir kağıt verilmiştir. Çocuklara kurşun kalem sunulmuştur. Ayrıca çocuklara *"senden bir çocuk çizmeni istiyorum, tam/bütün bir çocuk figürü çizmelisin"* yönergesi verilerek resim yapmaları istenmiştir. Çocukların birbirlerinin resimlerinden etkilenmemeleri için bireysel resim yapmaları sağlanmış ya da birbirlerinden uzak oturmalarına dikkat edilmiştir. Çocuklar çizimlerini bitirdikten sonra uygulayıcı tarafından çizdiği kişi, çizdiği kişinin neler düşündüğü, hissettiği ve yaptığını anlatmaları istenmiştir. Araştırmada güvenirliğe ilişkin olarak çocuk çizimleri konusunda çalışan uzman bir kişi tarafından resimler tekrar değerlendirilmiştir. Sonuçta bağımsız değerlendiriciler arası tutarlılık Kuder Richardson 20'ye göre hesaplanmış ve sonuç .79 bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada, beş-yedi yaş çocukları için bireysel İFÇ'lerinde gelişimsel kriterlerin var olup olmadığına bakılmıştır. Araştırmada çocukların İFÇ'leri yaşa göre incelendiği için özellikle beklenen kriterlerde cinsiyete ve yaşa göre ortak kriterler dikkate alınarak değerlendirme yapılmıştır. Her bir vücut bölümündeki "beklenen" kriterler ayrı ayrı ele alınmıştır. Ardından tüm bir İFÇ'yi dikkate alarak beklenen kriterlerin çocukların resimlerinde ne oranda görüldüğü belirtilmiştir. Bu çalışmada elde edilen veriler SPSS 16 paket programı yardımı ile değerlendirilmiştir. Verilere ilişkin frekans ve yüzdesel değerler elde edilmiştir. Ayrıca İnsan Figürü Çizim puanları elde edilmiştir. Yaş grupları arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Elde edilen puanları normal dağılım göstermemesinden dolayı, yaş grupları arasındaki karşılaştırmaları Kruskall-Wallis H testi ile yapılmıştır. Kategorik verilerde bağımlılık testleri ise Ki-Kare testi ile gerçekleştirilmiştir. Anlamlılık seviyesi olarak 0,05 kullanılmıştır,

Bulgular

Bu çalışmada çocukların İFÇ'den elde edilen veriler, yaş ve İFÇ'den elde ettikleri puanlar dikkate alınarak iki başlık altında incelenmiştir. Tablo 2 ile Tablo 4 arasında İFÇ'leri yaşa göre incelenmiş ve Tablo 5'de İFÇ'den elde ettikleri puanlar arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Çocukların İFÇ'lerinden örnekler ekte sunulmuştur.

Çocukların İFÇ'nin yaşa göre incelendiği Tablo 2, 3 ve 4'de karşılaştırmalar baş, gövde ve bacaklar ile diğer çizim özellikleri ayrı tablolar halinde sıralanmıştır.

Tablo 2.Çocukların insan figürü çizimlerinde başla ilgili kriterlerin yaşa göre incelenmesi

		Yaş Grubu									
Başla ilgili parçaları	**Vücut**	**5yaş**		**6yaş**		**7 yaş**		**Toplam**			
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**x²**	**P**
Baş	Var	76	95,0	79	98,8	79	98,8	234	97,5	-	-
	Yok	4	5,0	1	1,3	1	1,3	6	2,5		
Göz	Var	68	85,0	74	92,5	78	97,5	220	91,7	8,29	.015
	Yok	12	15,0	6	7,5	2	2,5	20	8,3		
Göz bebekleri	Var	6	7,5	9	11,5	18	22,5	33	13,8	8,22	.016
	Yok	74	92,5	71	88,8	62	77,5	207	86,2		
Kaş ve Kirpik	Var	10	12,5	15	18,8	21	26,3	46	19,2	4,89	.086
	Yok	70	87,5	65	81,2	59	73,7	194	80,8		
Burun	Var	47	58,8	48	60,0	52	65,0	147	61,3	0,737	.691
	Yok	33	41,3	32	40,0	28	35,0	93	38,7		
Burun	Var	1	1,3	0	0,0	6	7,5	7	2,9	-	-
delikleri	Yok	79	98,7	80	100,0	74	92,5	233	97,1		
Ağız	Var	62	77,5	69	86,3	76	95,0	207	86,3	10,32	.005
	Yok	18	22,5	11	13,8	4	5,0	33	13,8		
Çift Dudak	Var	2	2,5	5	6,3	17	21,3	24	10,0	17,5	.0001
	Yok	78	97,5	75	93,8	63	78,8	216	90,0		
Kulak	Var	14	17,5	7	8,8	5	6,3	26	10,8	5,78	.055
	Yok	66	82,5	73	91,3	75	93,8	214	89,2		
Saç	Var	64	80,0	66	82,5	75	93,8	205	85,4	6,89	.031
	Yok	16	20,0	14	17,5	5	6,3	35	14,6		

Tablo 2'de, çocukların çizimlerinde yaşa göre başla ilgili çizimler incelendiğinde baş ve kulak haricinde diğer özelliklerde yaşa göre belirgin artışlar olduğu ($p<.05$), özellikle göz, göz bebekleri, ağız, çift dudak ve saç çizimlerinde istatistiksel olarak anlamlı olarak yaş arttıkça çocukların resimlerinde daha çok çizildiği (göz $x^2= 8,29$; göz bebekleri $x^2=8,22$; ağız $x^2=10,32$; çift dudak $x^2= 17,5$; saç $x^2= 6,89$, $p<.05$) ve ilginç olarak kulak çizimlerine istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte beş yaş grubu çocuklarda daha fazla rastlandığı görülmüştür ($p>.05$). Çocukların % 97,5'inin çizimlerinde başın yer aldığı görülmüştür. Ayrıca Koppitz'in"beklenen" kriterleri dikkate alındığında beş yaş grubu çocukların %58,8'inin; altı yaşta %60'ının, yedi yaşta %65'inin çizebildiği görülmektedir.

Tablo 3.Çocukların insan figürü çizimlerinde gövde ile ilgili kriterlerin yaşa göre incelenmesi

		Yaş Grubu									
Gövde ilgili parçaları	**Vücut**	**5yaş**		**6yaş**		**7 yaş**		**Toplam**			
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**x²**	**p**
Boyun	Var	8	10,0	24	30,0	43	53,8	75	31,3	35,72	.0001
	Yok	72	90,0	56	70,0	37	46,3	165	68,8		
Vücut	Var	41	51,3	62	77,5	73	91,3	176	73,3	33,79	.0001
	Yok	39	48,8	18	22,5	7	8,8	64	26,7		
Kollar	Var	47	58,8	63	78,8	73	91,3	183	76,3	23,74	.0001
	Yok	33	41,3	17	21,3	7	8,8	57	23,8		
İki taraflı kol	Var	41	51,3	50	62,5	68	85,0	159	66,3	21,13	.0001
	Yok	39	48,8	30	37,5	12	15,0	81	33,8		
Aşağı doğ. inen	Var	1	1,3	5	6,3	32	40,0	38	15,8	53,34	.0001
kol	Yok	79	98,8	75	93,8	48	60,0	202	84,2		
Omuzdan çıkan	Var	1	1,3	7	8,8	28	35,0	36	15,0	39,41	.0001
kol	Yok	79	98,8	73	91,3	52	65,0	204	85,0		
Dirsek	Var	0	0,0	0	0,0	1	1,3	1	0,4	-	-
	Yok	80	100,0	80	100,0	79	98,8	239	99,6		
Eller	Var	22	27,5	30	37,5	45	56,3	97	40,4	14,15	.0001
	Yok	58	72,5	50	62,5	35	43,8	143	59,6		
Parmaklar	Var	14	17,5	19	23,8	35	43,8	68	28,3	14,81	.0001
	Yok	66	82,5	61	76,3	45	56,3	172	71,7		
Doğru sayıda	Var	0	0,0	5	6,3	7	8,8	12	5,0	-	-
parmak	Yok	80	100,0	75	93,8	73	91,3	228	95,0		

Tablo 3'de çocukların İFÇ'leri yaş ve gövdeye ilişkin çizim özellikleri açısından incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, dirsek ve doğru sayıda parmak gösterimi haricinde gövdeye ilişkin bütün çizim özelliklerinin yaş arttıkça istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha fazla belirtildiği gözlenmiştir (boyun x^2=35,72; vücut x^2=33,79; kollar x^2=23,74; iki taraflı kol x^2=21,13; aşağı doğru inen kol x^2= 53,34; omuzdan çıkan kol x^2= 39,41; eller x^2= 14,15; parmaklar x^2=14,81, p<.05). Gövdeyle ilgili çizimler incelendiğinde beş ile yedi yaş çocuklarının çizimlerinde başa göre daha belirgin farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Gövde, kollar ve iki taraflı kollardan oluşan çizimlere beş yaş çocuklarının yarısında, altı yaşın %62'sinde ve yedi yaşın %85'inde yer verildiği görülmüştür. Koppitz'in "beklenen" kriterleri açısından değerlendirildiğinde beş yaşın % 51,3'ü, altı yaşın %77,5'inde, yedi yaşın %85'inde çizilebildiği belirlenmiştir.

Tablo 4.Çocukların insan figürü çizimlerinde bacaklar ve diğer çizim özellikleri ile ilgili kriterlerin yaşa göre incelenmesi

		Yaş Grubu									
Bacaklar ve diğer çizim		**5yaş**		**6yaş**		**7 yaş**		**Toplam**			
özel.		**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**x^2**	**p**
İki taraflı bacak	Var	55	68,8	61	76,3	72	90,0	188	78,3	10,94	.004
	Yok	25	31,3	29	23,8	8	10,0	52	21,7		
Diz	Var	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	-	-
	Yok	80	100,0	80	100,0	80	100,0	240	100,0		
Ayaklar	Var	32	40,0	30	37,5	57	71,3	119	49,6	22,63	.0001
	Yok	48	60,0	50	62,5	23	28,8	121	50,4		
İki taraflı ayak	Var	30	37,5	29	36,3	56	70,0	115	47,9	23,47	.0001
	Yok	50	62,5	51	63,8	24	30,0	125	52,1		
Profil	Var	0	0,0	0	0,0	1	1,3	1	0,4	-	-
	Yok	80	100,0	80	100,0	79	98,8	239	99,6		
İyi oran	Var	13	16,3	11	13,8	16	20,0	40	16,7	1,14	.565
	Yok	67	83,8	69	86,3	64	80,0	200	83,3		
Giyim (0-1 öğe)	Var	52	65,0	56	70,0	70	87,5	178	74,2	11,65	.002
	Yok	28	35,0	24	30,0	10	12,5	62	25,8		
Giyim (2-3 öğe)	Var	3	3,8	8	10,0	20	25,0	31	12,9	16,96	.0002
	Yok	77	96,3	72	90,0	60	75,0	209	87,1		
Giyim (4 ve daha fazla)	Var	0	0,0	0	0,0	4	5,0	4	1,7	-	-
	Yok	80	100,0	80	100,0	76	95,0	236	98,3		

Tablo 4'de İFÇ'de yaşa göre bacaklar ve diğer çizim özelliklerine ilişkin gösterimler incelenmiştir. Bacakla ilgili çizim özellikleri incelendiğinde en az diz ile ilgili gösterime yer verildiği ve buna karşın iki taraflı bacak, ayaklar ve iki taraflı ayak gösteriminin anlamlı olarak yaş arttıkça daha çok çizildiği görülmektedir (iki taraflı bacak x^2=10,94; ayaklar x^2=22,63; iki taraflı ayak x^2= 23,47, p<.05). Diğer çizim özelliklerine bakıldığında profil, dört ve daha fazla giysi parçasının çok az çizildiği ve yaş arttıkça istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir-üç parça giysi gösterimlerine yer verildiği gözlenmiştir (Giyim (0-1öğe) x^2=11,65;giyim (2-3 öğe) x^2= 16,96, p<.05). Bacakla ilgili çizimler incelendiğinde, beş yaşın %68'inde, altı yaşın %76,3'ünde, yedi yaşın %90'ında; ayak gösterimine bakıldığında beş yaşın % 37,5'inde, altı yaşın % 36,3'ünde ve yedi yaşın %70'inde rastlanmıştır. Koppitz'in "beklenen" kriterleri açısından bakıldığında beş yaşın % 68,8'inde, altı yaşın % 76,3'ünde ve yedi yaşın %71,3'ünde çizilebildiği gözlenmiştir.

Koppitz'in gelişimsel kriterleri baş, gövde ve bacaklar olmak üzere bütün bir insan figürü açısından incelendiğinde ortalama beş yaş grubu çocukların % 51,3'ünün; altı yaşın %60'ının ve yedi yaşın %65'inin çizimlerinde beklenen kriterlere yer verildiği görülmektedir.

Tablo 5. 5-7 yaş grubu çocukların insan figürü çizimlerinden elde ettikleri puanlar ile yaş arasındaki farklılıklar

									Kruskall-Wallis H		
	Yaş	**N**	**Ortalama**	**Ortanca**	**Min.**	**Max.**	**Ss**	**Sıra Ort.**	**KWH**	**p**	**İkili K.**
İFÇ Puanı	5	80	8,9	9,0	0,0	16,0	3,8	88,5			
	6	80	10,4	10,0	0,0	22,0	4,3	109,8			1-3
	7	80	14,1	14,0	0,0	26,0	4,7	163,3	49,56	.0001	2-3

Tablo5'de, çocukların yaşa göre İFÇ'den elde ettikleri puanlar Kruskall-Wallis H testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Tablo incelendiğinde, İFÇ puanları açısından yaş grupları arasında anlamlı farklılık görülmektedir (H= 49,56, p<.05). Yedi yaş grubundakileri İFÇ puanları beş ve altı yaş grubuna göre anlamlı derecede yüksek görülmektedir. Bununla birlikte beş-yedi yaş ile altı-yedi yaştaki çocukların çizimlerinden elde ettikleri puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Araştırma sonucunda çocukların İFÇ'leri yaşa göre incelendiğinde, beş-yedi yaş grubu çocukların çizimlerinde baş ve burun delikleri dışında bütün vücut kısımlarının gösterimi konusunda istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle yaş büyüdükçe çocukların çizimlerinde belirgin ilerlemeler olduğu gözlenmektedir. Gövde ile ilgili çizimlerde dirsek ve doğru sayıda parmak dışında bütün vücut kısımları konusunda; bacaklarla ilgili vücut parçaları dikkate alındığında diz, profil, iyi oran, dört ve daha çok parçadan oluşan giyim özelliği dışında kalan kısımlar konusunda yaş büyüdükçe anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur. Baş, gövde ve bacaklardan oluşan bütün bir insan figürü düşünüldüğünde çocukların baştan bacaklara doğru gidildikçe zorlandıkları ve yaş artıkça daha belirgin, bütün ve ayrıntılı insan figürü çizdikleri söylenebilir. Literatür incelendiğinde çocukların üçbuçuk-dört yaşlarında kafadan bacaklı insan figürü çizmeye başladıkları; beş yaşa doğru gövde ve gövdeden çıkan kol ve bacakların resmedebildikleri görülmektedir (Freeman, 1980; Chandler ve Johnson, 1991; Yavuzer, 2000). Elde edilen sonuçlar literatür bilgileriyle benzerlik göstermektedir.

Araştırmada Koppitz'in gelişimsel kriterleri baş, gövde ve bacaklar olmak üzere bütün bir insan figürü açısından incelendiğinde ortalama beş yaş grubu çocukların % 51,3'inin; altı yaşın %60'ının ve yedi yaşın %65'inin çizimlerinde beklenen kriterlere yer verildiği görülmektedir. Çocukların daha çok bacak, profil, iyi oran gibi çeşitli çizim özelliklerine uygun çizimler yapmakta zorlandıkları görülmektedir. Koppitz'in çalışması ve literatür incelendiğinde baş, gövde ve bacaklardan oluşan temel bir insan figürüne beş yaş grubu çocukların çizimlerinin %85'inde rastlandığı belirtilmektedir (Koppitz, 1968; 1984; Kellogg, 1969; Cox, 1998). Dağlıoğlu ve Deniz (2011)'in beş-altı yaş grubu çocukların İFÇ'lerini cinsiyet açısından inceledikleri çalışma sonucunda baş, gövde ve bacaklardan oluşan insan figürünün beş yaş grubu çocukların % 50'sinin, altı yaşın % 60'ının çizimlerinde görülebildiği belirlenmiştir. Freeman (1980) ve Bensur, Eliot ve Hedge (1997) çocukların çizimlerindeki gelişimsel ifadelerde yaşlara göre farklılıklar olduğunu bulmuştur. Araştırmacılar, çocukların bu farklılıklarının, çevrelerinde bulunan çeşitli objeleri algılama ve belleğe almalarındaki farklılıktan kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir. Ayrıca çocukların yaşları ilerledikçe belleklerinin geliştiğini ve uzamsal yeteneklerinin daha karmaşık çizimler yapılmalarına olanak sağladığını ileri sürmüşlerdir. Buna paralel olarak, küçük yaş grubu çocukların daha çok çöp adam figürü çizerken yaş ilerledikçe figürlerin insan figürüne benzeyerek daha gerçekçi çizimlere doğru ilerlediği dikkate alındığında elde edilen sonuçlarla uyumlu olduğu görülmektedir (Freeman, 1980;Case 1985; Bensur vd. 1997; La Voy vd. 2001; Golomb, 2004). Bununla birlikte profil, iyi oran, diz, dirsek gibi nispeten diğer çizim özelliklerine göre daha zor olan kriterleri çocukların sekiz yaş ve sonrasında resimlerine yansıtabildikleri belirtilmiştir (Malchiodi, 1998; Yavuzer, 2000). Çocuklarda ince motor becerilerinin beş-dokuz yaşları arasında hızla geliştiği dikkate alındığında, kronolojik yaşın resim gelişiminde önemli bir faktör olduğu ortaya çıkmaktadır (Cherney vd., 2006). Buna ek olarak Case ve Okamoto (1996), yapmış oldukları çalışmada sanat eğitiminin bir program dahilinde uygulandığında ve çocuklara çizim yapmaları için olanak sağlandığında çocukların çizimlerinin daha düzgün ve ayrıntılı olduğu belirlenmiştir. Özellikle beş yaş grubu çocukların sadece %51,3'ünün çizimlerinde beklenen kriterlerin gözlenmesi Türkiye'de çocukların okul öncesi eğitime geç başlamaları ve özellikle ince motor becerilere yönelik etkinliklere ev ve okulda çok az yer verilmesinden kaynaklandığını düşündürmüştür. Nitekim Worthington (2001)'un yaptığı çalışmada çocukların okul öncesi eğitime başlamadan önce evde ebeveynleri ile birlikte kağıt ve kalemle yaptığı çalışmaların süresinin okuldaki zamana göre daha az olduğunu yaklaşık olarak bu tip çalışmalara 15 dakika ayırdıklarını tespit etmiştir.

Araştırma sonucunda İFÇ'lerinden elde edilen puanlar incelendiğinde de beş yaştan yedi yaşa doğru gidildiğinde puanlarda belirgin bir artış olduğu görülmektedir. Bu artış, beş-altı yaş arasında anlamlı değilken beş-yedi ve altı-yedi yaş arasında istatistiksel olarak önemlidir. Bu durum gelişimin en hızlı olduğu

erken çocukluk döneminde olmaları ve kurumsal eğitim alma süreleri arttıkça motor ve resim gelişimlerinin de bundan olumlu bir şekilde etkilendiği şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca Özer (2009) tarafından Türkiye'de çocukların İFÇ'lerine ilişkin gerek gelişimsel gerek duygusal belirteçler açısından inceleyen çalışmaların çok az olduğu belirtilmiştir.

Sonuç olarak beş-yedi yaş grubu çocukların İFÇ'lerinin alanda araştırma sonuçları ile benzerlik göstermekle birlikte baş, gövde ve bacaklardan oluşan çizim özellikleri oranı açısından diğer araştırmalarda elde edilen sonuçların oldukça altında olduğu görülmektedir. Çocukların çizimlerine ilişkin yapılan değerlendirmeleri içeren araştırmalar incelendiğinde kullanılan yöntemin geçerliliği ve güvenirliliğine ilişkin önemli kuşku ve tartışmalar vardır (Garb, Wood, Lilienfeld&Nezworski, 2002; Smith &Dumont, 2000). Ancak bu yöntemin İngiltere ve özellikle Amerika'da halen yaygın olarak kullanılan bir uygulama olduğu görülmektedir (Camara, Nathan & Puenta, 2000; Cashel, 2002; Costenbader, Allison & DiFonzo, 2000; Lubin ve diğ., 1985; Lubin ve diğ., 1984;Watkins ve diğ., 1995). Bu noktada özellikle çocukların gelişiminin bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi açısından bu tür ölçme araçlarının kullanılması son derece önemlidir. Nitekim bu araştırmada çalışma grubundaki çocuk sayısının azlığı ve verilerin normal dağılım göstermemesi yüzünden nonparametrik ölçümler kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçların genellenebilirliği yukarıda belirtilen bütün hususlar dikkate alınarak bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Öneriler

Araştırmadan elde dilen bu sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulabilir;

- Okulda ve evde okul öncesi dönemdeki çocukların ince motor ve resim gelişimi ile ilgili becerilerini geliştirecek etkinliklere daha çok yer verilebilir.
- Çocukların resim yapmaları için öğretmen ve ebeveynler iyi bir rol model olabilir ve çocuklarla birlikte resim çizerek onların motivasyonları arttırılabilir.
- Öğretmenlerin, çocukların gelişimlerini değerlendirirken çizimlerini de değerlendirme aracı olarak kullanabilmeleri sağlanabilir.
- Okul öncesi eğitim sürecinde çocukların çizdikleri resimler belirli aralıklarla toplanarak gelişimsel açıdan gösterdikleri ilerlemenin bütüncül bir yaklaşımla belirlenmesi amacıyla kullanılabilir.
- İleride yapılacak araştırmalarda, özellikle Türk çocuklarına yönelik daha geniş örneklemlerde Koppiz'in gelişimsel kriterleri cinsiyet, farklı yaş grubu, okul öncesi eğitim alma süresi, okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumu türleri, özel gereksinimli çocuklar gibi değişkenler açısından incelenebilir.

Kaynakça

Artut, K. (2004). Okul öncesi resim eğitiminde çocukların çizgisel gelişim düzeylerine ilişkin bir inceleme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *13*(1), 223-234.

Artut, K. (2007). *Okul öncesinde resim eğitimi*. Ankara: Anı yayıncılık

Bensur, B.J., Eliot, J., & Hedge, L. (1997). Cognitive correlates of complexity of children's drawings. *Perceptual and Motor Skills*, *85*, 1079-1089. DOI: 10.2466/pms.1997.85.3.1079

Brown E.V. (1990). Developmental characteristics of figure drawings made by boys and girls aged five through eleven. *Perceptual Motor Skills* 70, 279-288. DOI: 10.2466/PMS.70.1.279-288

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün,Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2012). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Camara, W.J, Nathan, J.S.& Puente, A.E. (2000). Psychological test usage: Implications in professional psychology. *Professional Psychology Research and Practice*, *31*(2)141-154. DOI: I0.1037//0735-7028.31.2.I41

Case R., & Okamoto, Y. (1996). The Role of central conceptual structures in the development of children's thought. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, *246* (61), 1-2. DOI: 10.2307/1166077

Case, R. (1985). *Intellectual development: Birth to childhood.* Orlando, FL: Academic Press.

Cashel, M. L. (2002). Child and adolescent psychological assessment: Current clinical practices and the impact of managed care. *Professional Psychology: Research and Practice*, 33, 446–453. DOI: 10.1037//0735-7028.33.5.446

Catte, M. & Cox, M., V. (1999). Emotional indicators in children's human figure drawings. *European Child and Adolescent Psychiatry*.*8*:86-91. DOI:10.1007/s007870050089

Chandler, L. & Johnson, V. (1991). *Using projective thechniques with children: A guide to clinical assessment*. Springfield, IL: Charles C. Thomas.

Cherney, I. D.,Seiwert, C.S., Dickey, T.M. & Flichtbeil, J.D. (2006). Children's drawings: A mirror to their minds. *EducationalPsychology, 26*(1),127-142. DOI: 10.1080/01443410500344167

Christensen P.& James, A.(2000). *A Research with Children*. Falmer Press; London

Clark, A. (2005a). Listening to and involving young children: A review of research and practice. *Early Child Development and Care, 175*(6), 489–505. http://dx.doi.org/10.1080/03004430500131288

Clark, A. (2005b). Listening to and involving young children: A review of research and practice. In A. Clark, A.T. Kjörholt, & P. Moss (Eds.), *Beyond listening: Children'sperspectives on early childhood services* (pp. 490–505). Bristol: Policy Press.

Costenbader, V. Allison, M.R. & DiFonzo,N. (2000). Kindergarten screening: A surveyof current practice. *Psychology in schools*, *37*(4), 323-332. DOI: 10.1002/1520-6807 (200007) 37:4 <333 :: AID-PITS3> 3.0.CO, 2-M.

Cox MV, Koyasu M., Hiranuma, H. (2001). Children's human figure drawings in the UK and Japan: The effects of age, sex, and culture. *British Journal of Developmental Psychology*,*19*, 275-292. DOI: 10.1348/026151001166074.

Cox, M. (1998). Drawings of people by Australian Aboriginal children: The intermixing of cultural styles. *Journal of Art and Design Education*, *17*(1), 71–79. DOI: 10.1111/1468-5949.00107.

Cox, M.V. (1992).*Children's drawings*. Harmondsworth, UK: Penguin.

Dağlıoğlu, H.E. ve Deniz. Ü. (2011). Okul öncesi dönem çocuklarının insan figürü çizimlerinin gelişimsel açıdan cinsiyete göre incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *10*(35)16-30.

Dockett, S.,& Perry, B. (2005). Children's drawings: Experiences and expectations of school. *International Journal of Equity and Innovation in Early Childhood*, *3*(2), 77–89.

Einarsdottir, J.,Dockett, S.& Perry, B.(2009). Making meaning: Children's perspectives expressed throgh drawings. *Early Development and Care*,*179*(2), 217-232. DOI: 10.1080/03004430802666999

Freeman, N.H. (1980). *Strategies of representation in young children: Analysis of spatial skills and drawing processes*. London: Academic Press.

Garb, H. N., Wood, J. M., Lilienfeld, S. O., & Nezworski, M.T. (2002). Effective use of projective techniques in clinical practice: Let the data help with selection and interpretation. *Professional Psychology: Research and Practice. 33*(5), 454-463. DOI: 10.1037/0735-7028.33.5.454

Golomb, C. (2004) *The child's creation of a pictorial world*. Mahwah, Nj: Lawrence Erlbaum Assosiates.

Gombrich. E H. (1972). The visual image. *Scientific American*, 227,2-96.

Goodenough, F. (1926). *Measurement of intelligence by drawings.* New York, NY, Harcourt, Brace& World.

Goodnow, J. (1977). *Children's drawings*. London: Open Books.

Graue, E.M.,&Walsh, D.J. (1998). *Studying children in context: Theories, methods and ethics*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Gross, J.,& Hayne, H. (1999). Young children's recognition and description of their own and others' drawings. *Developmental Science*, *2*(4), 476–489. DOI: 10.1111/1467-7687.00091

Herberholz, D.W.(1985). *Developing artistic and perceptual awareness: Art practice in the elementary classroom.*(5th edition) W.C. Brown (Dubuque, Iowa).

Jolley, R.P., & Vulic-Prtoric, A. (2001). Croatian children's experience of war is not reflected in the size and placement of emotive topics in their drawings. *British Journal of Clinical Psychology*, *40*, 107–110. DOI: 10.1348/014466501163526

Kellogg, R. (1969). *Analizing children's art*. Palo Alto. CA: Mayfield.

Kındap, Y. ve Sayıl, M. (2005). Çocuk çizimlerinde temsil ve ifade: Doğrusal ve doğrusal olmayan gelişim. *Türk Psikoloji Dergisi*, *20*(56), 25-39.

Knoff, H. M. (2003). Evaluation of projective drawings. In C. R. Reynolds & R. W. Kamphaus (Eds.), *Handbook of psychological and educational assessment of children: Personality, behavior, and context* (pp. 91-158).New York: Guilford.

Koppitz, E. (1984). *Psychological evaluation of human figure drawings by middle school pupils*. London: Grune&Stratton.

Koppitz, E. M. (1968). *Psychogical evaluation of children's human drawings*. New York: Crune and Stratton.

Kress, G. (1997). *Before writing: Rethinking the paths to literacy* London: Routledge

La Voy, S. K. Pederson, W. C., Reitz, J. M., Brauch, A. A., Luxenberg, T.M., & Nofisnger, C.C. (2001). Children's drawings: A cross-cultural analysis from Japan and the United States. *School Psychology International,* 22, 53-63. DOI: 10.1177/0143034301221005

Lubin, B., Larsen, R. M., & Matarazzo, J. D. (1984). Patterns of psychological test usage patterns in the United States: 1935-1982. *American Psychologist*, 39,4, 451-454. DOI: 10.1037/0003-066X.39.4.451

Lubin, B., Larsen; R.M., Mattarazzo, J.D. & Seever, M.(1985). Psychological test usage patterns in five professional settings. *American Psychologist*. 40,7,857-861. DOI: 10.1037/0003-066X.40.7.857

Machover, K. (1949). *Personality projection in the drawings of the human figure*. Springfield IL: C C Thomas.

Malchiodi, C.A. (1998).*Çocukların resimlerini anlamak* (çev: T. Yurtbay) İstanbul: Epsilon Yayıncılık

Özer, S.(2009). Turkish children's human figure drawings: Can we borrow norms?.*Educational Psychology*,29(6)701-712. DOI:10.1080/01443410903210387

Paktuna Keskin, S.(2007) . *Çocuk çizimlerindeki giz: Çöp çocuk*. İstanbul: Boyut Yayınları

Pillar, A.D. (1998). What do children think about the drawing process? *Journal of Art and Design Education*, 17(1), 80–86. DOI: 10.1111/1468-5949.00108

Punch, S. (2002). Research with children: The same or different from research with adults?' *Childhood,* 9 (3): 321-341. DOI: 10.1177/0907568202009003005

Ring, K. (2006). Supporting young children drawing: Developing a role. *International Journal of Education Through Art*, 2(3), 195–209. DOI: http://dx.doi.org/10.1386/etar.2.3.195_1

Smith, D.,& DuMont, F. (1995). A cautionary study: Unwarranted interpretations of the draw-a-person test. *Professional Psychology: ResearchandPractice, 26,* 298–303. DOI: 10.1037/0735-7028.26.3.298

Stanczak, G.C. (2007). Introduction: Images, methodologies, and generating social knowledge. In G.C. Stanczak (Ed.), *Visual research methods: Image society, and representation*(pp. 1–21). Thousand Oaks, CA: Sage.

Steele, B. (1999). Notes on the aesthetics of children's drawings. *The Education Network*, *15*, 16–24.

Tallandini, M. A., & Valentini, P. (1991). Symbolic prototypes in children's drawings of schools. *Journal of Genetic Psychology*, 152, 179-190. DOI:10.1080/00221325.1991.9914665

Veale, A. (2005). Creative methodologies in participatory research with children. In S. Greene & D. Hogan (Eds.), *Researching children's experience* (pp. 253–272). Thousand Oaks, CA: Sage.

Watkins, C.E., Campell, V.L., Neiberding, R. & Hallmark, R. (1995). Contemporary practice of psychological assessment by clinical psychologists. *Professional Psychology Research and Practice*. *26*,54-60. DOI: 10.1037/0735-7028.26.1.54

Wilson, M. S., & Reschly, D. J. (1996). Assessment in school psychology training and practice. *School Psychology Review*, 25, 9-23.

Worthington J. (2001). *Parents are the best source of information about their children*. University of Queensland December.

Yavuzer, H. (2000). *Resimleriyle çocuk*. 8. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi

EK: Çocukların İFÇ Örnekleri

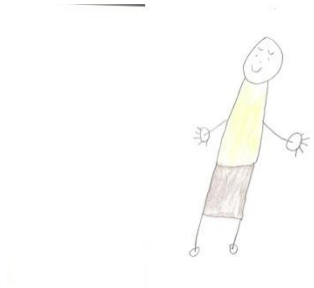
5 yaş kız

5 yaş erkek

5 yaş erkek

6 yaş erkek

6 yaş kız

6 yaş erkek

7 yaş erkek

7 yaş kız

7 yaş erkek